

ру стає зрозуміло, що Німеччина, з іншого боку, вважала себе жертвою «несправедливості 1919 р.».

Отже, у шкільних підручниках Веймарської республіки в контексті опису та трактування Версальського мирного договору домінували негативні оцінки цього документа. Зберігався створений ще під час Першої світової війни образ ворога в особі держав-переможниць, які й після завершення конфлікту прагнули помститися німцям. Особливо виділялася роль французів у цьому процесі, які виступали в якості певного «давнього історичного ворога» німецького народу. Такий стиль, безумовно, не сприяв позитивному ставленню німецьких школярів до держав-переможниць та їх населення, що, на наш погляд, стане одним із факторів подальших політичних та воєнних подій 1930-х – першої половини 1940-х рр.

Джерела та література

1. Bendick R. Die Schulbücher der Feinde Wahrnehmung und Wirkung in Deutschland und Frankreich vor und nach 1918. *Internationale Schulbuchforschung. Erster Weltkrieg und Versailler Vertrag / The First World War and the Treaty of Versailles*. 2000. Vol. 22. № 3. S. 301–314.

2. Lehrbuch der Geschichte für die oberen Klassen der Gymnasien. 3. *Die Neuzeit*. Bamberg, 1928. 328 p. URL: [https://www.bavarikon.de/object/bav:UBAHSB00000BAV_80060574?cq="Historische+Darstellungen%2C+Schulbücher+und+Lehrwerke+für+den+Geschichtsunterricht"&p=1&lang=de](https://www.bavarikon.de/object/bav:UBAHSB00000BAV_80060574?cq=)

3. Mörike L. Nationale Geschichtspolitik: Der Versailler Friedensvertrag in der 100-jährigen Erinnerung in Schulbüchern aus vier Nationen. Transcript Verlag, 2022. 278 s.

4. Teubners Geschichtliches Unterrichtswerk für höhere Lehranstalten, Lehrbuch der Geschichte für die Mittelstufe, Teil III: Geschichte des deutschen Volkes von 1648 bis zur Gegenwart / hg. v. H. Pinow. Leipzig / Berlin: Teubner, 1928.

5. The Constitution of the German Federation of August 11, 1919 (The Weimar Constitution). URL: <https://web.archive.org/web/20050308140018/http://web.jjay.cuny.edu/~jobriej/reference/ob13.html>

6. Timm Heinrich. Geschichte des deutschen Volkes. Der mecklenburgischen Jugend erzählt. Langensalza: Beltz, 1923. 156 s.

Бурян Анна

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ПРОБЛЕМА ВИЗНАННЯ ГОЛОДОМОРУ 1932–1933 РОКІВ ГЕНОЦИДОМ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Ключові слова: Голодомор, геноцид, світове визнання.

Keywords: Holodomor, genocide, world recognition.

Голодомор 1932–1933 рр. в Україні є однією з найтрагічніших сторінок її історії. За деякими оцінками, його наслідком стала смерть від 3 до 7 млн українців. Проте визнання Голодомору геноцидом українського народу було відкладено на десятиліття, хоча цей акт є важливим кроком для встановлення справедливості за мільйонні жертви цивільного населення. Це має важливе значення для українського народу, оскільки дає можливість визнати страждання та жертви, яких він зазнав, а також привертає увагу світової спільноти до злочинів проти

людства, здійснених радянською владою, та які продовжує вчиняти влада сучасної росії.

Вперше термін «геноцид» з'явився у 1944 р. в книзі польського юриста Р. Лемкіна [6, 12]. 1948 р. його зафіксовано у «Конвенції про запобігання злочину геноциду і покарання за нього», яку ратифікована УРСР у 1954 р. У документі геноцид визначається як будь-які дії, що мають на меті знищення, повністю або частково, національної, етнічної, расової або релігійної групи, що включає вбивства та багато інших чинників, що можуть нашкодити людям, як фізично, так і морально [5].

Щодо першовживання терміна «Голодомор», то специфічно до українського голоду він був ужитий 17 серпня 1933 р. у статті «Hladomog v SSSR» у празькому часописі «Vecernik P. L.». У 1968 р. слово «Голодомор» вжито у творі Павла Штепи «Московство» [3]. У Радянській Україні вперше прозвучало у виступі Івана Драча на IX з'їзді письменників України у 1986 р. Надруковано це слово було вперше у 1988 р. у газеті «Літературна Україна», яка передрукувала доповідь українського прозаїка Олексі Мусієнка [9].

Питання визнання Голодомору геноцидом виникло в Україні вже в часи СРСР. Проте радянська влада, яка контролювала всі аспекти життя, замовчувала цю подію, зумовлюючи її винятково несприятливими природними умовами. Поширення інформації про цю трагедію було неможливим, а будь-які повідомлення, що проникали через «залізну завісу», маркувалися як «буржуазні фальсифікації» [6].

Після розпаду СРСР проблема Голодомору вийшла на загальні кола та почала активно досліджуватися. У 2006 р. Верховна Рада України прийняла Закон «Про Голодомор 1932–1933 років в Україні», де було визначено тогочасний голод як акт геноциду проти українського народу [8]. Це був важливий крок для України, що дав можливість народу оприлюднити свої страждання та втрати.

Після цього важливого акту розпочався непростий процес визнання Голодомору геноцидом світовою спільнотою. Сьогодні відповідні рішення прийняли двадцять чотири держави: Австралія, Естонія, Угорщина, Польща, Грузія, Канада та інші. Дві організації визнали на міждержавному рівні: Балтійська Асамблея та Європейський парламент. Три держави (Ватикан, Бразилія та Румунія) зробили свої заяви: Декларація щодо засудження навмисного голоду (Голодомору) в Україні (Румунія), Компендіум соціальної доктрини Церкви від 02.04.2004 (Ватикан) та Рішення Федерального Сенату Бразилії від 26.04.2022 р. (Бразилія) щодо Голодомору [2]. Ще одинадцять держав ухвалили декларацію про його засудження та вшанування пам'яті жертв. Потужним імпульсом до визнання Голодомору геноцидом стала відкрита воєнна агресія рф проти України. У 2022 – на початку 2023 р. такий крок здійснили ще десять держав [4]. Проте, далеко не всі держави світу погоджуються з тим, що це було навмисне винищення саме українського народу, посилаючись на поширення голоду і в інших регіонах СРСР: на Кубані, Кавказі, у Молдові, росії та інших [7].

Російська федерація як «спадкоємиця Радянського Союзу» не визнає геноцидного характеру голоду початку 1930-х рр., до того ж чинить системний опір політично-правовому визнанню його геноцидом, спростовуючи будь-які докази

та прикриваючись терміном «всесоюзний голод», хоча нині оприлюднено багато доказів, що саме радянський уряд відповідає за створення голоду та навмисного його розповсюдження на території України [7, 3]. Показовою була відмова у 2008 р. президента рф Д. Медведева взяти участь у меморіальних заходах у Києві з нагоди 75-х роковин трагедії.

Україна та світова спільнота вважають, що Голодомор був акцією знищення Сталіна, націленою на український народ, що включала штучне створення голоду, заборону експорту харчових продуктів з України, а також конфіскацію зерна та інших продуктів харчування, яку створив Радянський Союз, щоб придушити будь-які спроби протистояння комуністичній владі.

Отже, визнання цієї трагедії геноцидом у світі є складним і довготривалим процесом. Головна проблема полягає в гібридності поглядів, тобто не всі країни та організації визнають його як навмисний геноцид [1]. Проблема полягає також у небажанні деяких країн іти проти політики росії. Але незважаючи на це, українські громадські організації та державні структури продовжують працювати над тим, щоб домогтися визнання Голодомору як геноциду українського народу всіма державами світу.

Отже, визнання Голодомору 1932–1933 рр. світовими державами є важливим для України. Адже кожен злочин проти людяності та його виконавець повинні бути засудженими та покараними задля недопущення подібного у майбутньому. Сьогодні ми бачимо, що підтримка держав щодо визнання Голодомору геноцидом збільшилася, і це неабияка перемога у відновленні справедливості. Наслідки Голодомору відчуються й досі. Це не тільки мільйонні людські жертви, а й втрата традиційної української культури та підрив ментальних основ українства. Дослідження історії Голодомору та досягнення його визнання на міжнародному рівні – важливий крок на шляху до збереження пам'яті про жертв цієї трагедії та забезпечення захисту прав людини у подальшому.

Джерела та література

1. Бондарчук А. Гібридність Голодомору – основна перешкода визнання його геноцидом. Чому у світі гальмується визнання великого Голодомору України геноцидом. *Матеріали Міжнародної конференції «Штучні голоди в Україні ХХ століття»*. (Київ, 16 травня 2018 року). Київ–Дрогобич: Видавництво «Коло», 2018. С. 85–88.
2. Визнання Голодомору актом геноциду в світі. *Національний музей Голодомору-геноциду*. URL: <https://holodomorumuseum.org.ua/vyznannia-v-sviti-holodomoru-aktom-henotsydu/>
3. Грицак Я. Хто і коли вперше вжив слово «Голодомор». *Україна модерна*. 24.11.2017. URL: <https://uamoderna.com/blog/yaroslav-griczak/etymology-holodomor>
4. Заступник міністра Андрій Мельник доповів про розширення кола держав, які визнали Голодомор 1932–1933 років в Україні геноцидом. *Міністерство Закордонних Справ України*. URL: <https://mfa.gov.ua/news/zastupnik-ministra-andrij-melnik-dopoviv-pro-rozshirennya-koladerzhav-yaki-viznali-golodomor-1932-1933-rokiv-v-ukrayini-genocidom>
5. Конвенція ООН про запобігання злочину геноциду і покарання за нього. *Інститут дослідження Голодомору*. URL: <https://holodomorinstitute.org.ua/documents/konvenciya-oon-pro-zapobigannya-zlochynu-genocydy-i-pokarannya-za-nogo/>
6. Кульчицький С. В. Голодомор 1932–1933 рр. як геноцид: мовою документів, очима свідків. Київ: Наш час, 2008. 237 с.
7. Марочко В. І. Територія Голодомору 1932–1933 рр. Київ, 2014. 64 с.

8. Про Голодомор 1932–1933 років в Україні. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/376-16#Text>

9. Що таке Голодомор? Звідки походить ця назва? *УИИП*. URL: <https://www.facebook.com/uinp.gov.ua/photos/a.332393123581995/1113671948787438/?type=3>

Кузьменко Едуард

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ІСТОРИОГРАФІЧНІ ПРОТИРІЧЧЯ ЩОДО РОЛІ ТА СПАДЩИНИ II БРИТАНСЬКОЇ ІМПЕРІЇ ТА ЇХ ВПЛИВ НА СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНЕ ЖИТТЯ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ НА ПОЧАТКУ XXI СТОЛІТТЯ

Ключові слова: історіографія, Британська імперія, Велика Британія.

Keywords: historiography, British empire, Great Britain.

Постбрекзитна Велика Британія активно намагається втілювати концепцію «Global Britain» на фоні переформатування відносин із ЄС. До 2020 р. для Великої Британії Європейський Союз був найбільшим ринком товарів та послуг. Експорт до ЄС протягом 1999–2007 рр. був на рівні 50–55 %, тоді як у 2022 р. становив уже 42 % – 340 млрд фунтів стерлінгів. Водночас імпорт із ЄС становив 48 %, тобто 432 млрд фунтів стерлінгів [3]. Стратегія Глобальної Британії передбачає просування інтересів Великої Британії у країнах Глобального Півдня, зближення з країнами англосаксонського світу (поглиблення «особливих відносин» зі США), створення нових партнерств і союзів (наприклад, AUKUS), реалізацію «Turing Scheme» [4; 2].

Ці зміни впливають на життя британців. Зокрема, простежується зниження рівня життя британців з моменту Брекзиту, зменшення індексу щастя населення [5], закриття можливостей, які пропонувалися в рамках ЄС. Подібні зміни мають суспільний резонанс, який активно використовується опозиційними політичними силами у внутрішньополітичному житті держави. Критицизм, порівняння стратегії «Глобальної Британії» з ресентиментом консерваторів за імперськими часами Великої Британії активно просувається через ЗМІ. Ба більше, важливим є і соціальний активізм політичного характеру (лівого за своєю сутністю спрямування) проти расизму, колоніалізму, дискримінації, кампанії «Rhodes Must Fall», «Black Lives Matter» у Великій Британії. Вони впливають на поширення закликів деколонізувати шкільну та університетську програму, музеї та публічний простір, підняття питань щодо реституції культурних цінностей, репарацій за колоніальний період залежним у минулому територіям.

Зважаючи на глобикі академічні традиції Великої Британії, тісний зв'язок академічних кіл із політичною та державною сферою, одну з ключових ролей британських університетів, особливо Оксбриджу, у створенні концептів, трендів, що мають науковий, суспільний резонанс та вплив світового рівня, необхідним є з'ясувати роль історіографії Британської імперії у цих процесах. Звернення до проблеми зумовлено активним використанням у цих суспільних і політичних процесах аспектів історичної пам'яті, історії імперського та колоніального минулого Великої Британії, метафори «Британської імперії».